

ALMANYA'DA YAŞAM DENEYİMİ OLAN TÜRK GENÇLERİ

Prof. Dr. Önal SAYIN*

La jeunesse Turque ayant l'expérience de vie en Allemagne

Sur les trois millions de turcs vivant actuellement en Europe, 2,1 millions sont en Allemagne. On compte également 500 000 allemands d'origine turque. Appelés les "gastarbeiter" (travailleurs invités), c'est depuis 1956, daté de la première émigration que les "turc invités" demeurent chez leurs hôtes, donc presque un demi-siècle.

La jeunesse turque en Allemagne constitue la troisième génération d'immigrés turcs. La plupart d'entre eux nés en Allemagne y étudient ou y travaillent. Ils sont binationaux ou allemands et ne souhaitent pas retourner en Turquie; à l'encontre de leurs parents, ils ne considèrent pas la Turquie comme leur pays. Cette génération veut rester définitivement en Allemagne et incite des parents à y rester.

Ils disent qu'ils pourraient se marier avec des allemands. S'ils s'aiment vraiment. En fait, les mariages mixte ne sont pas bien souvent appréciés. Ils invoquent les différences de religion, la tradition, la difficile synthèse des deux cultures. A cela vient s'ajouter l'hostilité fréquente du milieu familial, ce qui explique qu'ils préfèrent se marier avec des turcs vivant en Allemagne comme eux depuis longlèmps. Notre recherche portant sur les enfants des immigrés turcs qui étudient à l'université en Turquie montre que ceux ci sont très hétérogènes lorsqu'on considère leurs sentiments, leurs aspirations et leurs idées. De ces jeunes étudiants ayant eu une expérience de vie en Allemagne nous pouvons distinguer 3 groupes: le premier est composé d'étudiants dont les parents sont définitivement retournés en Turquie. Ceux ci apprécient beaucoup la culture allemande et la vie mais préfèrent cependant rester en Turquie. Le deuxième groupe se compose d'étudiants ayant de proches parents à la fois en Turquie et en Allemagne. Ces jeunesse sont indécis qant à un retour probable en Allemagne ou une installation définitive en Turquie. Dans la mesure où ils trouvent un mileu social favorable, des amis, du travail, ils disent vouloir rester en Turquie.

Les jeunes qui appartiennent au troisième groupe sont ceux dont les parents vivent et travaillent en Allemagne. Ils veulent sans hésitation retourner en Allemagne et y vivre définitivement. C'est là que semble se trouver l'avenir de la troisième génération d'immigrés turcs en Allemagne. Socialisés dans les milieux allemands, ils viennent en Turquie pour passer des vacances et se sentent étrangers dans la société turque. Ils finiront par devenir culturellement allemands ainsi que les européens immigrés aux Etats-unis sont devenus américains, les polonais immigrés en France, français etc... C'est cette troisième génération qui représente au sein de l'Union Européenne la Turquie candidate.

* Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

Almanya'da yaşam deneyimi olan Türk gençleri, Almanya'ya göç etmiş Türklerin üçüncü kuşağını oluşturmaktadır. Üçüncü kuşağı iyi anlayabilmek için, "Türk işçi göçü"nin kısa bir tarihçesini vermek gerekir. Yurt dışına olan göç özünde 1956 yılında, öncelikle Almanya'ya doğru gerçekleşti. (Mınces, 1973) Bunun temel nedeni Türkiye ve Almanya arasındaki geleneksel siyasi bağlardır. Anadolu köylüsü genellikle toprağına çok bağlıdır; toprağını terk etmesi çok güçlü ekonomik nedenlere ve cazip çekim merkezlerinin olmasına dayanabilir.

Türkiye'de Marschall yardımıyla, kırsal kesimlerde tarımın makineleştiğini görüyoruz. Traktör sayısı 1948'de 1760 iken, 1955'de 40.000'e; biçer-döver sayısı ise aynı tarihlerde 994'den, 6000'e yükselmiştir. Tablo I ve Tablo II'de tarım makineleri sayısının kısa zamanda dikkate değer biçimde nasıl arttığını ayrıntılı bir biçimde görebiliriz. Bir yandan tarımdaki hızlı makineleşme, diğer yandan kırsal nüfustaki hızlı artış, kırsal kesimde işgücü fazlasının doğmasına neden olmuştur. Bu nedenlerle Türkiye'de 1955'den itibaren kırdan kente göç artarak sürmüştür. Sanayileşmemiş kentlerimiz bu göçü sindirememiştir. Sonuçta gecekondulu olgusu ve işsizler kitlesi oluşmuştur. Bu işsiz kitleler için, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir gelişim içine giren, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkeleri ümit ışığı olmuştur.

Tablo I 1940-1970 Arasında Türkiye'deki Traktör Sayısı Artışı

Yıllar	Traktör Sayısı
1940	1065
1950	16585
1960	42136
1970	87017
1972	109463

Tablo II 1953-1972 Yılları arasında Biçerdöver Sayısı

Yıllar	Biçer-döver Sayısı
1953	4458
1955	5618
1958	6592
1960	5554
1963	5931
1965	6540
1968	8200
1970	8568
1972	9029

Kaynak: 50 Yıllan Beri Türkiye'nin Ekonomik ve sosyal Gelişimi

Bu dönemde Almanya ve belli başlı diğer Avrupa ülkelerinin dünya işgücü için çekim merkezi olmasının nedenini, dünya sermaye hareketleri içinde görme olanağı vardır:

Tablo III Kıtalara Yapılan Yatırımlar

Ülkeler	1957	1965
Kanada	8769	15172
Avrupa	4151	13864
Latin Amerika	7434	9371
Asya	2019	3611
Afrika	664	1904
Okyanusya	698	1811
Toplam	23735	45763

Kaynak: Claude Julien, L'empire americain

II.Dünya Savaşı'ndan sonra, Amerikan kaynaklı sermayenin en fazla yatırıma dönüştüğü yer, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkeleri olmuştur. Amerikan yatırımlarının zaman içinde en fazla Avrupa'da artmasının nedeni, Amerika'nın Avrupa teknolojisi üzerine egemenlik kurma isteğiydi. 1957-1965 yılları arasında, Avrupa'daki Amerikan yatırımları üç kat arttı. Amerika'nın Avrupa'daki yatırımları daha çok sanayi sektöründe yoğunlaştı. Bu gelişmeler sonucunda başta Almanya olmak üzere, Avrupa'daki işgücüne her gün daha fazla artan bir oranda gereksinme duyuldu. Bu nedenle, Batı Avrupa ülkeleri, o dönemde gelişmekte olan İspanya, Portekiz, İtalya, Yugoslavya ve Yunanistan gibi ülkelerden işgücü ithaline başladı. Türk işgücü de bu ilk göç dalgasının ardından davet edildi.

1961 yılında, Türk ve Alman Hükümetleri arasında, işgücünün Almanya'ya düzenli bir biçimde gönderilmesi amacıyla ilk resmi anlaşma imzalandı. Anlaşma imzalandığında Almanya'da sadece 1500 Türk vatandaşı vardı. 1962 yılının sonunda Almanya'daki işçi sayısı 22 bine ulaştı. Göçe ilk katılanlar, Almanlar tarafından Türkiye'de açılan bürolarda, önce sağlık kontrolünden geçiriliyorlardı; daha sonra da ikinci bir ayıklamaya tabi tutularak, en iyileri seçiliyordu. Almanya'ya gönderilen ilk işçiler genellikle Ankara, İstanbul ve İzmir yörelerinden olmuştur. Bu dönemde yapılan bir araştırmada Almanya'ya gönderilen işçilerin eğitilmiş, nitelikli işgücü olduğu saptanmıştır. (Abadan, 1964) İlk göçenlerin, Türk işgücünün en nitelikli olanları arasından seçilmiş olması olgusu, bu dönemde Türkiye'nin imalat sanayini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo IV Avrupa'daki Türk İşçileri

Ülkeler	1961-1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	Toplam
Almanya	35937	54932	45572	32580	7199	41409	98636	96636	412377
Avustralya	1097	1434	1973	469	1043	673	973	10622	18284
Belçika	5065	6651	1661	/	/	/	/	431	18284
Danimarka	/	/	/	/	/	/	/	3507	3507
Fransa	63	25	/	/	/	/	191	9036	9315
Hollanda	251	2958	2181	1208	48	875	3404	4843	15768
İngiltere	/	/	8	/	/	/	4	563	575
İsviçre	36	193	122	153	215	97	183	1598	2597
Diğer	/	13	3	/	442	250	1078	2039	3825
Toplam	42989	66176	51520	34410	88947	43204	103975	129575	481596

Kaynak: İşve İşgücü bülteni, Ankara 1970, İş ve İşçi Bulma Kurumu

Tablo IV'de görüldüğü üzere 1961-1970 yılları arasında Avrupa'ya doğru olan işgücü göçü artarak sürmüştür. Başta çoğunlukla büyük kentlerden ve Batı bölgelerimizden kaynaklanan göçler olmuştur. Yıllar ilerledikçe işgücü talebi artarak sürmüştür. Bu durumun sonucu olarak; Türkiye'nin tüm bölgelerinden ve doğrudan doğruya köylerden göç edenlerin sayısı katlanarak artmıştır. 1973 yılında, Avrupa'daki Türk İşçileriyle ilgili yaptığım alan araştırmalarımda, sonradan göçe katılanların eğitim düzeyi düşük, nitelsiz ve çoğunun da köy kökenli olduğunu saptadım. (Sayın 1975) Bu nedenlerle, söz konusu üçüncü kuşak gençlerin büyük bir bölümü, Türkiye'de bile kent yaşamı deneyimi olmadan kendilerini sanayileşmiş modern Avrupa toplumunun içinde bulmuştur.

Bugün Almanya'da yaklaşık 2.1 milyon Türk bulunmaktadır. Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısı da 500 bin kişiye ulaşmıştır. Alman vatandaşlığına geçenlerin büyük bölümü, Almanya'da doğmuş, büyümüş ve üçüncü kuşaktan olanlardır.

Almanya'da çalışan Türk göçmenlerinin çocukları karmaşık ve çözümü de o denli zor sorunlarla karşılaşmışlardır. Almanya'da köklerinden sökülmiş bir kuşak oluşmuştur. Bu yeni kuşaklara '*yitirilmiş kuşak*' adı da verilmiştir. Bu yeni kuşağın üyesi olan çocuklar veya gençler bir yandan ailelerinin, diğer yandan içinde yaşamak zorunda oldukları okul ve çevrelerinin birbirine karşıt istek ve beklentilerine yanıt vermek zorunda kalmışlardır. Bu karşıtlık, gençlerde kimlik bunalımlarına, daha genel bir ifade ile psiko-sosyal kaynaklı yabancılaşma duygularının doğmasına ve anomik ortamların oluşmasına neden olmuştur. Söz konusu Türk gençleri ne ailelerinin içinden

çıkıp geldikleri geleneksel toplulukların ve ne de içinde yaşadıkları toplumun değer ve normlarını içselleştirebilmiş, dolayısıyla iki kültür arasında dışlanmış olarak yaşamak zorunda kalmışlardır.

Anne-babalarının eğitim ve kültür düzeylerinin düşük olması, Almanya'da soyutlanmış bir aile içinde yaşamak zorunda kalmaları, aile alt kültürlerinin fakirliği, gençlerin Alman kültürünü, özellikle de Almanca'yı iyi bir biçimde öğrenmelerini engellemektedir. Uzun yıllar misafir işçi statüsünde kalan, nasıl olsa bir gün Türkiye'ye döneceğini düşünen birinci kuşak Türkler için temel sorun, çocuklarının Alman kültürünü içselleştirerek Alman toplumuyla bütünleşmeleri değil; Türklüklerini ve Müslümanlıklarını unutmamaları olmuştur.

Türk işçi göçü konusunda verilen bu genel bilgilerden sonra, şimdi de son yıllarda bu konuda yapılan araştırmalardan elde edilmiş verilerden hareketle, Almanya'da yaşam deneyimi olan gençler incelenecektir.

İlk olarak 1992-1993 yıllarında, İzmir'deki Yunus Emre, Özel Türk, Özel Fatih Anadolu ve İnönü Liseleri'nde 4, 5 ve 6. sınıflarında okuyan yurt dışı deneyimli öğrencilerin tümünü kapsayan bir araştırmadan söz edelim. (Dinçer, 1994) Çeşitli nedenlerle Almanya'daki okullarında başarılı olamamış; aileleri parçalanmış; Türklüğünü ve Müslümanlığını unutma endişesi ile Türkiye'ye gönderilmiş; her ne pahasına olursa olsun okuması istenen gençler araştırma kapsamını oluşturmuştur. Bu öğrencilerin temel özellikleri:

Tablo V Göçmen Türk Çocukların Doğum yerleri

Doğum Yeri	N	%
Almanya	166	82,59
Türkiye	35	17,81
Toplam	201	100,00

Tablo V'de görüldüğü üzere Araştırma kapsamına giren öğrencilerin %83'ü Almanya doğumludur. Bu çerçevede diyebiliriz ki bu öğrencilerin büyük çoğunluğu öğrenimine Almanya'da başlamıştır.

Tablo VI Yurt Dışı Deneyimi Olan Öğrencilerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	N	%
Kız	114	56,72
Erkek	87	43,28
Toplam	201	100,00

Tablo VI'de görüldüğü üzere söz konusu öğrencilerin %56,72'si, yani çoğunluğu kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu veriler, göçmen Türk işçilerinin çocuklarını okula gönderirken, cinsiyet ayrımı gözetmediklerini göstermektedir.

Tablo VII Yurt dışı Deneyimli Öğrencilerin Yaş Durumları

Bulunulan Yaş	N	%
15 ve daha Küçük	20	9,95
16	55	27,37
17	59	29,35
18	43	21,39
19 ve daha büyük	24	11,94
Toplam	201	100,00

Tablo VII’de görüldüğü üzere öğrencilerin büyük çoğunluğu, 16-18 yaş grubunda bulunmaktadır. Bu öğrencilerin %30’u Almanya’daki Kindergarten denilen ana okullarına gitmişlerdir. %90’ı da 8 yıldan fazla Almanya’da kalmışlardır.

Almanya’da okuyan Türk çocuklarının okulsal başarıları oldukça düşüktür. Bunun başlıca nedeni sosyo-ekonomik kökenlerinden kaynaklanmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz üzere, anne-balarının büyük bölümü kırsal kökenlidir. Almanya’ya geldiklerinde de Alman toplumsal hiyerarşik yapısının en alt basamağında yer edinebilmişlerdir. Ayrıca, 1970’lerdeki Almanya ekonomi-politikalarında göçmen çocuklarının, babaları gibi işçi olmaları öngörülmüştü.

Tablo VIII Yurtdışındayken Hangi Okullara Kaç yıl Gidildiğine İlişkin Dağılım

Süre	İlkokul Grundschule		Temel okul Hauptshule		Kolej Realschule		Karma okul Gesamtsch.		Lise Gymnasium	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1 yıl	1	0,50	17	8,46	14	6,97	1	0,50	6	2,99
2 yıl	5	2,29	19	9,45	15	7,46	4	1,99	15	7,46
3 yıl	10	4,98	14	6,97	12	5,97	2	1,00	8	3,98
4 yıl	176	87,56	13	6,47	4	1,99	2	1,00	6	2,99
5 yıl			16	7,96	3	1,49			4	1,99
6 yıl			2	1,00	2	1,00	1	0,50	1	0,50
7 yıl							2	1,00		
8 yıl							1	0,50		
9 yıl							1	0,50		
10 yıl										
Hiç gitmeyenler	9	4,47	120	59,69	151	75,12	187	93,01	161	80,10
Toplam	201	100,00	201	100,00	201	100,00	201	100,00	201	100,00

Tablo VIII’de görüldüğü üzere, Türk çocuklarının %95’e yakın bir bölümü ilkokula gitmiştir. İlkokuldan sonra, Türk çocukları çoğunlukla meslek okullarına gitme olanağını veren Hauptshule denilen temel okullara yönlendirilmişlerdir. Yüksek öğrenim yapma olanağı veren, Gymnasium denilen liseye giden Türk öğrencilerin oranı çok düşüktür. Realschule ve Gymnasium’a gitme şansı elde eden Türk çocukları genellikle 2-3 yıllık bir süre sonunda, bu okulları bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu

Almanya'da Yaşam Deneyimi Olan Türk Gençleri

okullara genellikle Almanya'daki üst ve orta sınıf kökenli ailelerin çocukları gitmektedirler.

Bu gençleri anlamak, başarısızlıklarının nedenlerini saptamak için, anne-babalarının öğrenim durumlarına ve mesleklerine göz atmak gerekmektedir. Ayrıca bu çocukların anne-babalarının öğrenim düzeylerini değerlendirmek için, Almanya'daki diğer Türkler ve Türkiye'deki genel nüfusun öğrenim durumlarını göz önüne almak gerekir.

Tablo IX Araştırma Grubundaki Öğrenci Ana-babalarının, Almanya'da Çalışan Diğer Türk İşçilerinin ve Türkiye'deki Genel Nüfusun Öğrenim Durumları

Öğrenim Düzeyleri	Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Ana-babaları				Almanya'da Çalışan Diğer İşçiler ¹		Türkiye Geneli ²	
	Kadın		Erkek		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
	N	%	N	%	%	%	%	%
Okur-yazar değil	8	3,98	3	1,49	33,30	4,80	43,81	10,18
Okur-yazar	17	8,46	2	1,00	11,60	25,00	12,55	10,74
İlkokul	87	43,28	62	30,84	40,10	49,00	25,90	52,88
Orta ve dengi	45	22,29	55	27,36	10,20	15,10	5,29	8,12
Lise ve dengi	29	14,43	50	24,88	4,80	5,40	8,26	10,54
Yüksekokul ya da Üniversite	15	7,46	29	14,43	--	0,70	3,39	7,54
Toplam	201	100	201	100	100	100	100	100

1 Harun Yüksel, 1984, Berlin, s. 72

2 D.İ.E., 1985 Genel Nüfus Sayım Sonuçları

Tablo IX'da da açıkça görüldüğü üzere, çocuklarını okutmak için Türkiye'ye gönderen anne-babaların eğitim düzeyleri, Almanya'daki diğer Türk işçilerinininkiyle karşılaştırılmayacak derecede yüksek, Türkiye genelinin de üstündedir. Dolayısıyla Türkiye'ye okumaya gelen Türk göçmen çocukları, Almanya'daki diğer Türk göçmen çocuklarına göre ayrıcalıklı bir kesimden gelmektedirler. Bu nedenle, söz konusu çocukların anne-babalarının daha bilgili ve bilinçli olduğu söylenebilir.

Konuya açıklık getirmek amacıyla, bu öğrencilerin anne-babalarının Almanya'daki mesleklerini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Tablo X Yurt Dışı Deneyimli Öğrencilerin Ana-Babalarının Meslekleri

Meslek Adı	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Ev hanımı	101	50,26	--	--
İşçi	89	44,27	163	81,08
Memur	4	1,99	9	4,48
Esnaf (Ticaret Erbabı)	4	1,99	25	12,44
Serbest Meslek (Doktor, Mühendis, Avukat, Eczacı, Muhasebeci vb.)	3	1,49	4	2,00
Toplam	201	100,00	201	100,00

Tablo X’de görüldüğü üzere, Almanya’ya işçi statüsünde gidip, kısa bir süre sonra kendi mesleklerini sürdürme olanağını bulan göçmen Türkler de bulunmaktadır. Bu çocukların annelerinin %50’ye yakınının mesleki bir işte çalıştığı görülmektedir. Bu kadınların %5’den fazlasının, işçi statüsünün dışında bir mesleğe sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Babalarının %81’i işçi, %19’u da memur, esnaf, serbest meslek gibi diğer meslek kategorilerinde yer almaktadır. Bu verilerin açıkça ortaya koyduğu üzere, söz konusu anne-babalar Almanya’daki koşullarını iyi değerlendirip, mesleki açıdan terfi etmişlerdir.

Farklı bir sosyo-kültürel ortamda belirli bir kimlik oluşturmuş bu gençler, bir yandan ergenlik sorunlarını çok defa anne-babalarından uzak tek başlarına çözmeye çalışırken, diğer yandan da kendileri için yeni sayılabilecek Türk toplumuna uygun bir kimlik yaratma çabasına girmişlerdir. Türk toplumuna katıldıktan sonra, bu gençlerin kendilerine benzeyen kişileri arayıp buldukları saptanmıştır.

Tablo XI Yurt Dışı Deneyimi olan Öğrencilerin Kiminle arkadaşlık Kurdukları

İlişkiyi Kimlerle kurdukları	N	%
Yurt dışından gelen öğrencilerle	63	31,35
Yurt dışına gitmemiş öğrencilerle	11	5,47
Her ikisiyle	127	63,18
Arkadaşı olmayanlar		
Toplam	201	100,00

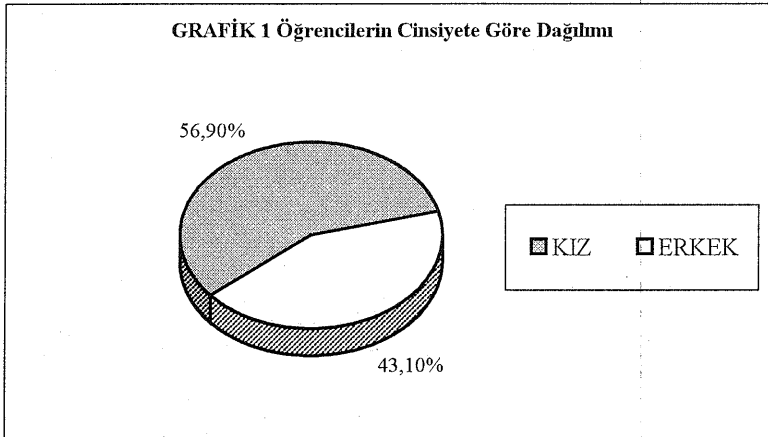
Tablo XI’de görüldüğü üzere gençlerin genellikle arkadaş olarak yurt dışı deneyimi olanları seçtikleri görülmektedir. Bu seçimde çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Her şeyden önce bu öğrencilerin farklı sosyo-kültürel değerlere sahip oldukları varsayılmaktadır. Bunların, Türkçe’yi iyi konuşamamaları, diğer öğrencilerle iyi iletişim kuramamaları, kendileri gibi iki dilli öğrencileri arkadaş seçmelerinde önemli rol oynamaktadır. Diğer öğrencilerin kendilerine "*Almanca*" demeleri, alay etmeleri nedeniyle onlarla aralarında bir mesafe koymayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Göçmen Türk ailelerinde aile bağlarının çok güçlü olduğu görülmektedir. Almanya'da bu ailelerin kendi üyelerini, yabancıları oldukları bir topluma ve bir kültüre karşı korumak için daha güçlü bir dayanışma içine girdikleri, daha sıkı toplumsal bağlar kurdukları ifade edilmektedir. Bir çok sosyal bilimci, göçmen Türklerin Alman toplumuyla bütünleşmeyi istemediklerini iddia etmektedir; diğer göçmenlere göre Türk göçmenlerin kendi içlerine kapanmış topluluklar biçiminde yaşadıkları savunulmaktadır.

Bu gençler anne-babalarını güven verici ve hoş görümlü görmektedirler; anne-babalarından uzak yaşamının üzüntüsünü dile getirmektedirler. Büyük çoğunluğunun Almanya'da doğup, büyümeleri nedeniyle, Almanya'da yaşamının onlar için büyük bir sorun yaratmadığı sıkça ifade edilmektedir. Öğrenim görmek amacıyla Türkiye'ye gönderilen bu gençlerin %51.16'sı, yani yarısından fazlası geri dönmek istediğini, %25.58'inin ise kararsız olduğu saptanmıştır.

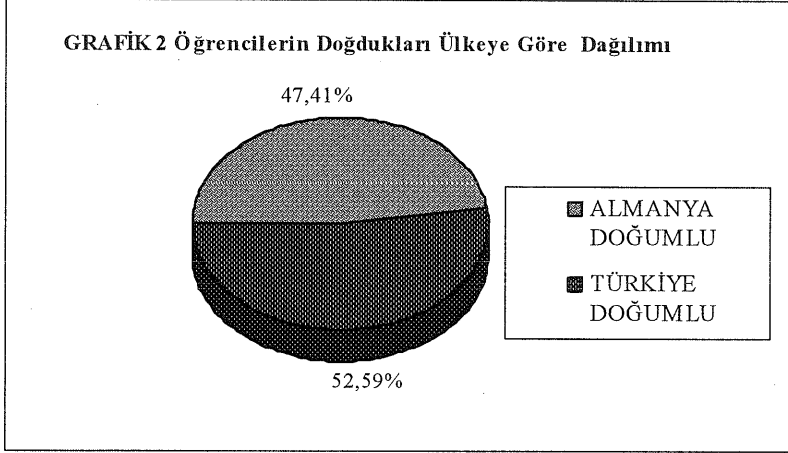
Göçmen Türk işçi çocuklarını daha iyi anlayabilmek amacıyla, liselerdeki durumlarını belirttikten sonra, şimdi de üniversitelerdeki görünümünü yansıtmaya çalışalım. Bu çerçevede, "*Almanya'dan Geri Dönen ve Üniversitelerde Öğrenim Gören Gençlerin Aileye İlişkin Tutumları*" adlı bir bilimsel çalışmadan alıntılar yapalım. (Özdemir, 1992) Araştırmada Hacettepe, Gazi ve Ankara Üniversitelerinde, Alman Dili Edebiyatı ile Alman Dili Eğitimi bölümlerindeki, Almanya'da yaşam deneyimi olan öğrenciler örneklem kapsamına alınmıştır.

Almanya'dan Türkiye'ye öğrenim için gelen göçmen Türk işçi çocuklarının büyük bir bölümü Alman diliyle ilgili bölümleri tercih etmektedirler. Böyle bir tercihin temelinde iki nedeni vardır: Birincisi, Almanca ve Almanya'ya olan bağlarının kopmaması; ikincisi ise Üniversiteye giriş sınavlarında, onlar için, diğer bölümleri kazanmalarının zor olmasıdır.

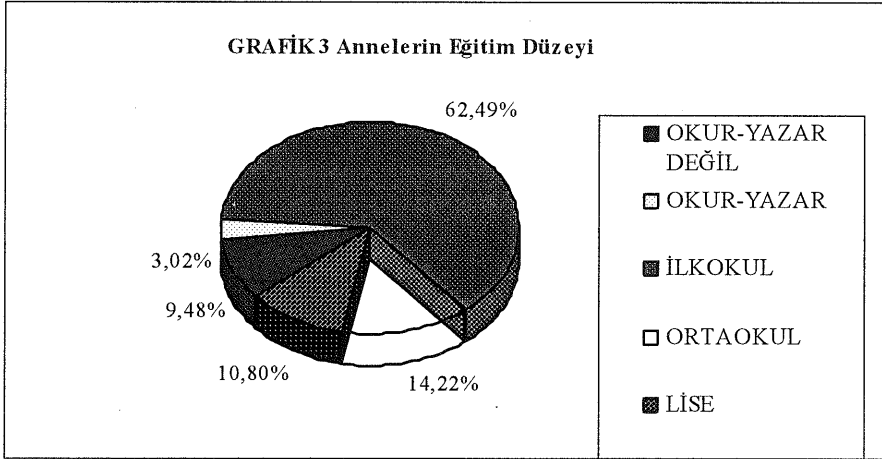

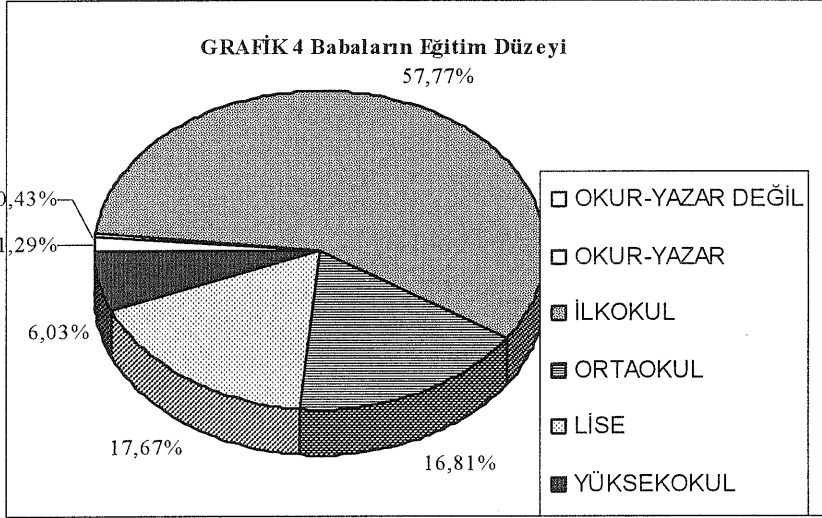
Grafik 1'de görüldüğü üzere Almanya deneyimi olan Üniversitelerde okuyan, evrendeki gençlerin %56,90'ı kız, %43,10'u erkektir. Yukarıda sözünü ettiğimiz

araştırmaya paralel olan sonuçlar çıkmıştır. Çocuğunu öğrenim için Türkiye'ye gönderen göçmen Türk işçileri diğerlerine göre daha bilgili ve bilinçli oldukları için, öğrenim açısından cinsiyet ayrımı yapmamaktadırlar.

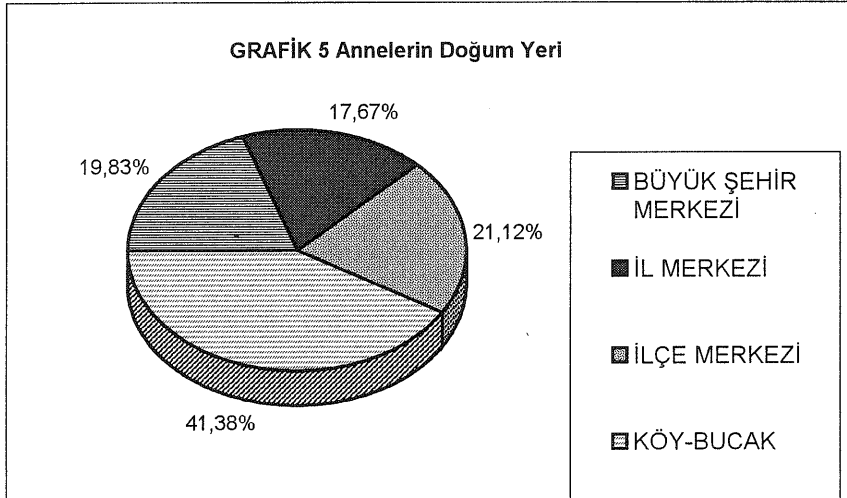

Grafik 2'de görüldüğü üzere, gençlerin doğum yerlerine baktığımızda, %47.41'inin Almanya, %52.59'unun Türkiye doğumlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Üniversitede okuyan gençler arasında Türkiye'de doğanların oranının daha yüksek olmasının nedeni, lisedeki öğrencilere göre bunların yaşlarının daha yüksek olmasıdır. Bunların önemli bölümü Türkiye'de doğduktan sonra, anne-babaları Almanya'ya gitmiştir.

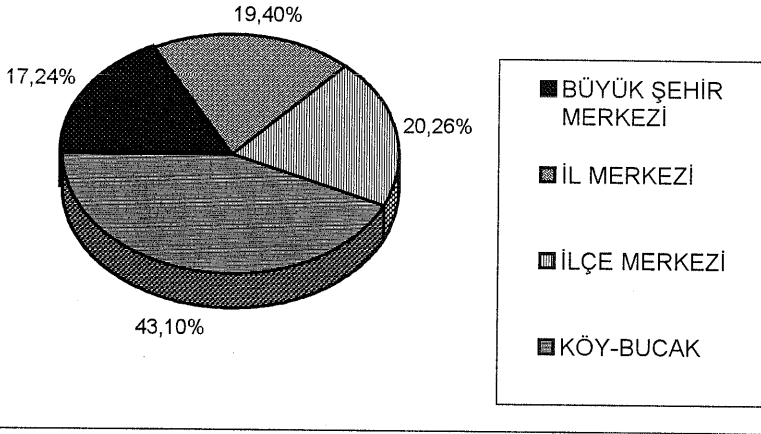

Grafik 3 ve 4'de görüldüğü üzere bu gençlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine baktığımızda; Almanya'daki diğer Türk göçmenlerinininkinden oldukça yüksek, Türk işgücününkinden de üstünde olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak yukarıda sözünü ettiğimiz araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara benzer veriler elde edilmiştir.

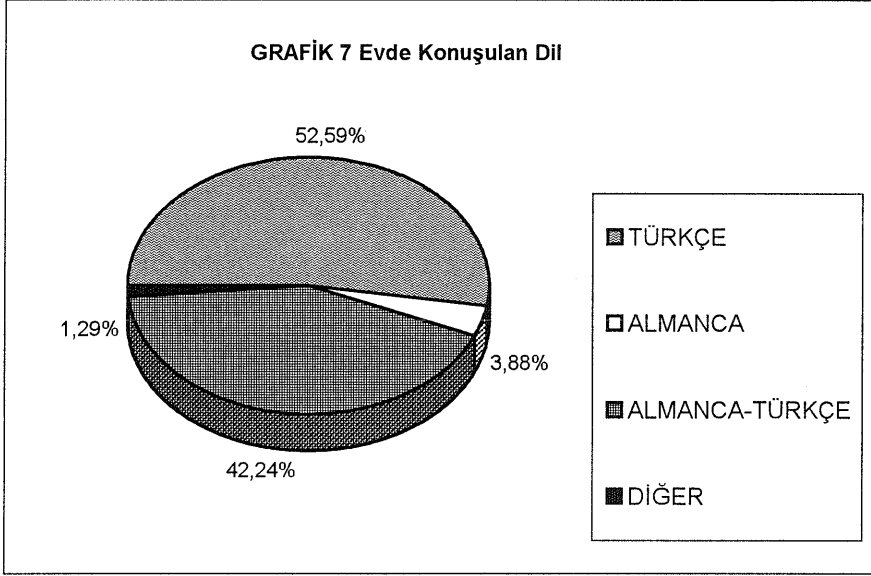

GRAFİK 6 Babaların Doğum Yeri

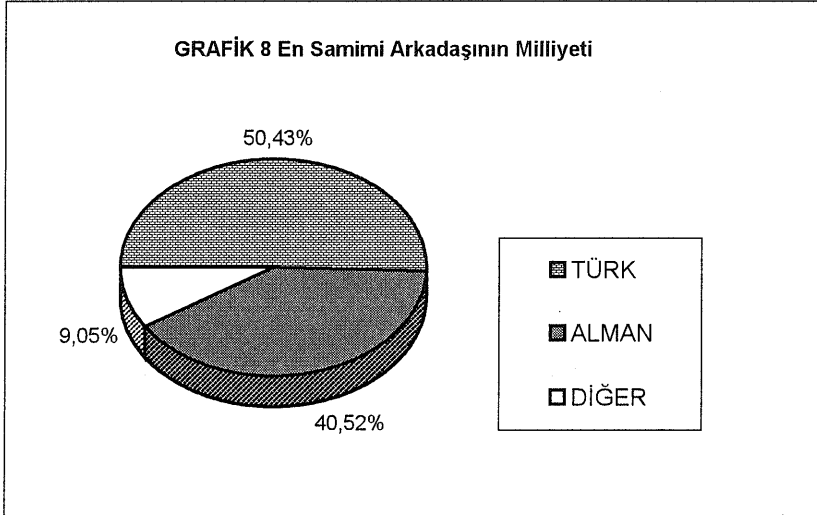

Grafik 5 ve 6'da görüldüğü üzere, gençlerin anne-babalarının doğum yerlerine baktığımızda, önemli bir kesiminin kırsal kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Annelerinin %41.38'i, babalarının %43.10'u köy kökenlidir; annelerinin sadece %19.83'ü, babalarının da %17.24'ü büyük kent kökenlidir.

Almanya'da uzun yıllar kalan gençlerin Almanca düşündüklerini saptadık. Bu gençlerin önemli bir bölümü kardeşleriyle konuşurken Almanca'yı tercih ettiklerini söylediler. Grafik 7'de görüldüğü üzere, Almanya'dayken evde hangi dili konuştukları sorulduğunda, gençlerin azımsanamayacak bir bölümünün Almanca'yı kullandığı saptanmaktadır: Gençlerin %42.24'ü hem Almanca'yı hem de Türkçe'yi, %3.88'i ise sadece Almanca'yı konuştuklarını dile getirmektedirler.

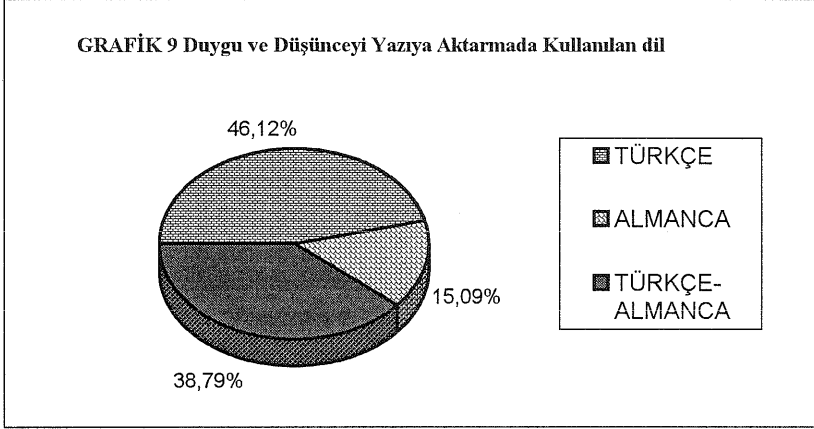

Yeni kuşak göçmenlerin, içinde doğup büyüdüğü toplumla bütünleştiğini gösteren en iyi göstergelerden biri en samimi arkadaşlarının belirlenmesidir. Grafik 8'de görüldüğü üzere, gençlere "Almanya'da en samimi arkadaşınız kimdir?" diye sorulduğunda, %50.43'ü Alman olduğunu ifade etmiştir.

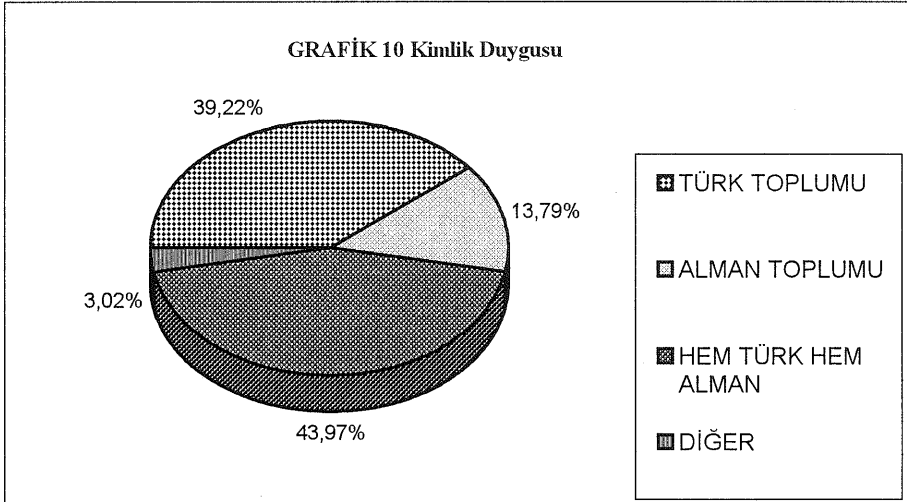

Grafik 9'da görüldüğü üzere, "Duygu ve düşüncelerinizi en mükemmel biçimde hangi dile aktarıyorsunuz?" diye sorulduğunda, üniversite öğrencilerinin

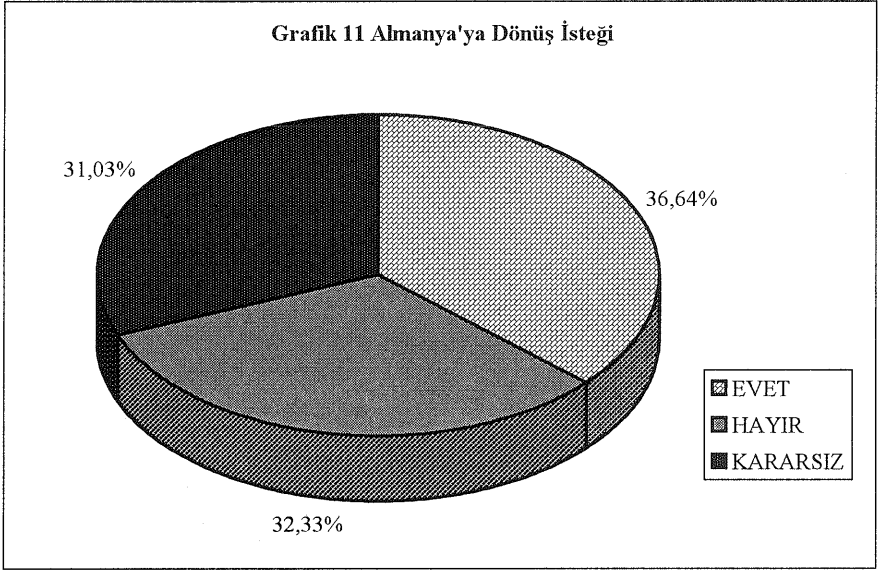
sadece %46'sı Türkçe demiştir. Bu veriler gençlerin iki dilli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kültürün taşıyıcısı olan bir dille duygu ve düşünceleri ifade etmek, aynı şekilde bu kültürün içselleştirildiği anlamına gelmektedir.

Kimlik duygusunu ortaya çıkarmak için öğrencilere “Hangi toplumu kendinize daha yakın hissediyorsunuz?” diye sorulduğunda, alınan yanıtlar ilginçtir. Grafik 10’da görüldüğü üzere, sadece %39.22’si Türk toplumunu kendilerine daha yakın gördüklerini dile getirmişlerdir; hem Alman ve hem de Türk diyenlerin oranı ise %43.97 olarak belirtilmiştir.

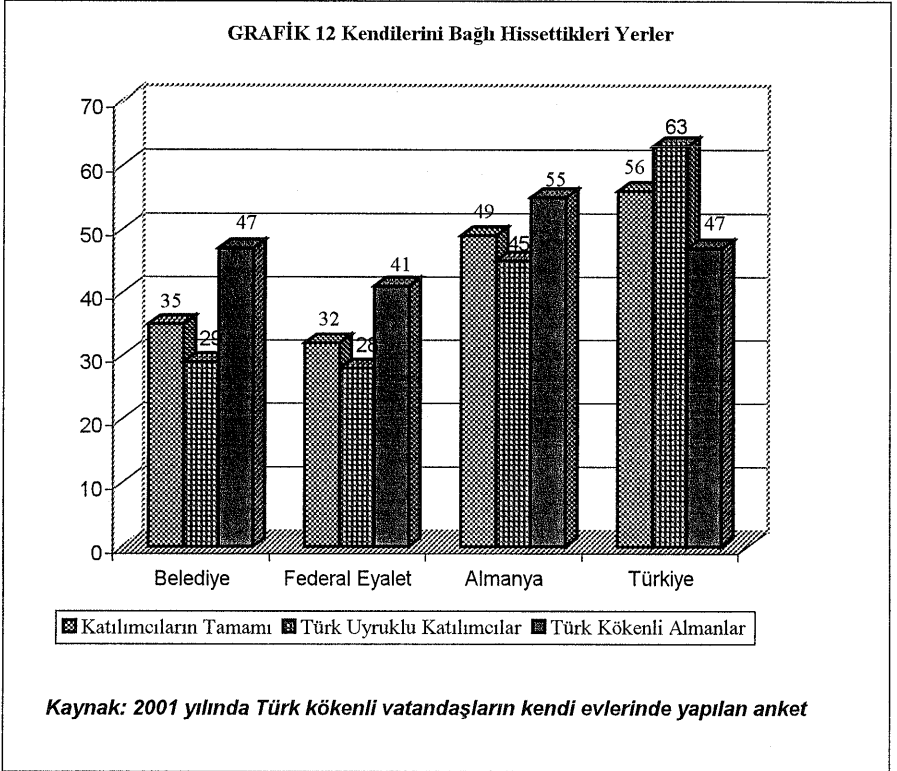

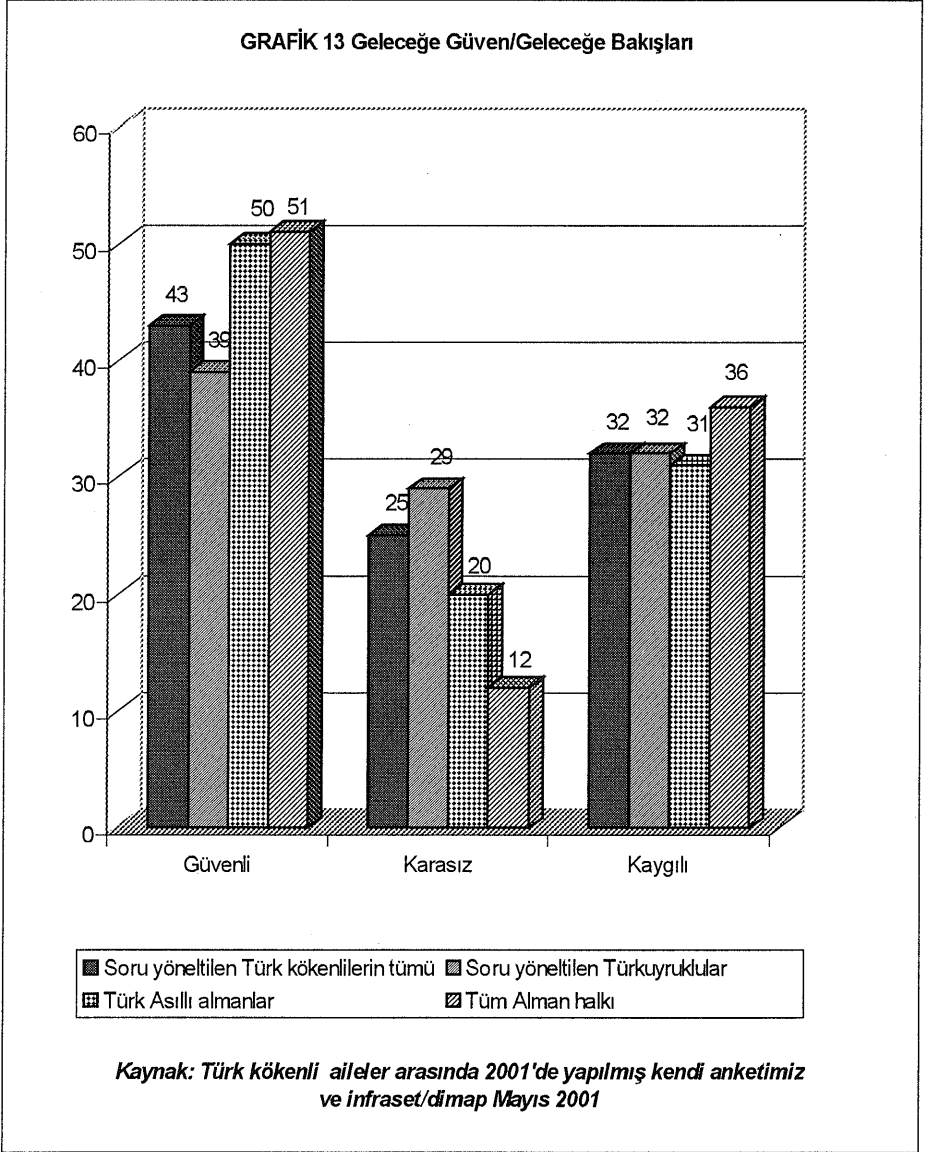
Gençlerin Almanya’ya dönüş isteği saptanmaya çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak, öğrencilere Almanya’da sürekli yaşamak isteyip, istemedikleri sorulmuştur. Grafik 11’de görüldüğü üzere, gençlerin büyük bir kesimi, %36.03’ü evet; %31.03’ü ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Göçmen Türk gençleriyle ilgili yapılmış olan çalışmalarda elde edilen veriler arasında bir uygunluk görülmektedir. Daha önce sözü edilen, Türkiye'de yapılmış iki çalışmaya ilaveten, Konrad Adenauer Vakfı'nın, Almanya'da Türk göçmenlerle ilgili yaptırdığı bir araştırmadan söz etmek yerinde bir tutum olacaktır. (Wilamowitz-Moellendorff, 2001)

Araştırma örneklemine giren %61'lik bölümü Türk uyruklu; %30'u Türk kökenli Alman uyruklu; %7'lik bölümü de çifte vatandaşlığa sahip olanlardır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Türk kökenli olan Alman vatandaşlarının Almanya'ya, Türkiye'ye olduğundan daha bağlı oldukları saptanmıştır. Grafik 12'de de görüldüğü üzere, Türk vatandaşı olan Almanya'da yaşayanların %45'i de Almanya'ya daha fazla bağlı olduklarını ifade etmişlerdir.

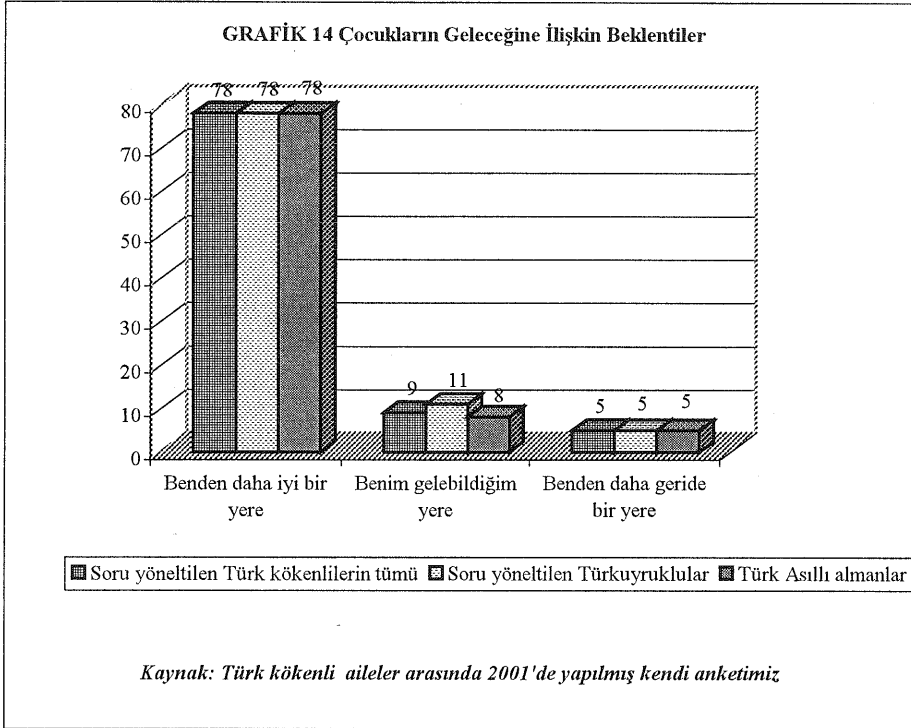

Grafik 13 'te görüldüğü üzere geleceğe yönelik beklentilere bakıldığında, Almanya'da yaşayan Türklerin %43'ünün geleceğe güvenle baktıklarını; %32'sinin kaygılı olduğunu görüyoruz. Türk kökenli Alman vatandaşlarının %50'si geleceğe

güvenle baktıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak Almanya'da yaşayan Türklerin gelecek açısından iyimser olduklarını söyleyebiliriz.

Almanya'daki Türklerin, çocuklarının geleceğiyle ilgili de çok iyimser oldukları ortaya çıkmaktadır. Grafik 14'te görüldüğü üzere göçmen Türklerin %78'i çocuklarının kendilerinden daha iyi bir yere gelebileceğini umut etmektedirler.

Bu araştırmanın genel sonuçlarına göre, Türklerin Almanya'daki yaşamlarından memnun oldukları açık bir biçimde görülmektedir. Bu çalışmada kişilerin öznel değerlendirmelerinden kaynaklanmış veriler söz konusudur. Bunun sonucunda Türkler, ekonomik durumları, Almanya'daki demokrasi, Almanya'da göstermiş oldukları başarıları açısından çok olumlu tablolar çizmişlerdir.

Konuyla ilgili son olarak, 2001 yılından beri süren yarı yapılaşmış görüşme tekniği kullanarak, Almanya'da yaşam deneyimi olan gençler konusunda yaptığım bir araştırmanın bu güne değin elde edilen sonuçlarını sunmak istiyorum. Araştırma Ege üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki öğrencilerle, yazın İzmir bölgesindeki yazlıklara gelen gençlerle ve 2002 yılında Isparta'nın Yalvaç ilçesine bağlı köylere gelenlerle gerçekleştirdiğim görüşmelere dayanmaktadır. Bu görüşmelerde elde ettiğimiz nitel verileri harmanlayarak, sistematik bir şekilde sunmak istiyorum.

Öncelikle, Türklerin Almanya'daki yaşamlarından kısaca söz edelim. Almanya'daki Türkler çok heterojen nitelikler göstermektedirler. Unutmamak gerekir ki, 2 milyonluk bir nüfustan söz edilmektedir. Başlangıçta Almanya'ya erkekler tek başlarına gitmişlerdir. Birkaç yıl sonra bu ilk gidenler, eşlerini ve çocuklarını yanlarına almışlardır. Daha sonraki aşamalarda kadınlar da tek başlarına gitmeye başlamışlardır. İlk kararsızlıkların ve belirsizliklerin dağılmasından sonra, kitlesel göçler gözlemlenmiştir. Köylerden yoğun göçler olmuştur. Yaptığım gözlemlerden saptadığım üzere, bir köyden biri göç edince, geri kalanlar çorap söküğü gibi onu izleyerek, aynı yere göç etmişlerdir.

Çalışma koşulları aileleri birbirinden ayırmış olsa da, Almanya'daki Türk toplulukları da ortaya çıkmıştır. Her aile zamanla kendi içine kapanmıştır, aile içi güçlü bağlar pekiştirilmeye çalışılmıştır. Anne-babalar çocuklarını ve gençlerini ellerinden geldiği ölçüde kendi öz aile kültürüyle korumaya çalışmışlardır. Özellikle kırsal kökenli olanlar için Alman toplumu yabancı ve türkütücü gelmiştir. Bu nedenle kendine özgü Türk topluluk yaşamları belirlemiştir. Almanya'da Türkleri Türk topluluklarına bağlayan iki önemli sosyal bağ olmuştur: Bunlardan biricisi, dinsel bağlardır; ikincisi ise, Türk milliyetçiliği bağlarıdır. Türkler kendi çabaları ve maddi yardımlarıyla camiler yaptırmışlardır. Anne-babalar çocuklarının ve gençlerinin dinlerini unutmamaları için onları camilere götürmüşler, dini toplantılara katılmaya teşvik etmişlerdir.

Diğer yandan Türk göçmenler, kurdukları derneklerle ve açmış oldukları Türk kahvehanelerinde bir araya gelmişlerdir. Buralarda Türk kültürünü yaşatmak, Türk gelenek ve göreneklerini canlı tutmak temel hedef olarak belirlenmiştir.

İyi niyetle açılan bu yerlerin bir bölümünde kökten dinci ve aşırı milliyetçi akımlar görülmeye başlanmıştır. Türk göçmenlerden çeşitli vesilelerle para yardımı toplanmıştır. Para yardımıyla bulunmayanlar topluluktan soyutlanmak zorunda bırakılmış, diğer Türk arkadaşları tarafından selam verilmeyen kişiler durumuna düşürülmüşlerdir.

Başlangıçta kendilerine çok yabancı gelen Alman toplumuyla bütünleşme sorunları yaşayan bu ilk kuşak Türkler, kimi zaman tamamen soyutlanmış, kimi zaman da bu dinsel cemaatler ve milliyetçi gruplar içinde yer edinmeye çalışmışlardır.

Türk göçmenler Alman toplumuyla işte ve okulda karşılaşmak durumunda kalmışlardır. Özellikle çocuklar Alman okullarında kısa zamanda Almanca'yı öğrenerek, anne-babalarıyla Alman toplumu arasında aracı, tampon olma rolü oynamaya başlamışlardır. Böylece göçmen Türk çocukları ikili, iki kültürlü insanlar haline gelmişlerdir. Birinci kuşak göçmen Türkler, bir taraftan çocuklarının iyi bir eğitim almalarını isterken, diğer yandan, Almanlaşmalarından korkmuşlardır.

Özellikle kırsal kökenli göçmen Türkler için iki yüce değer olduğu saptanmıştır. Birincisi Müslüman olmak, ikincisi de Türk olmaktır. Özellikle köylerde yaptığım görüşmelerde, çevreden duyup bize kulak veren akraba ve köylülerine, görüşmecilerin, Almanya'ya gitmelerine karşın, onlardan daha fazla Türk ve Müslüman olduklarını ispatlama çabası içerisinde olduklarını gözlemledim. Bu çerçevede, Türklük ve Müslümanlık söz konusu olduğunda, görüşmeciler, etraftakilerin kolayca duyabilecekleri oranda seslerini yükseltiyorlardı.

Bazı aileler çocuklarının Almanlaşmasından korktukları için, kimi zaman çocuklarını Türkiye'deki anne-babalarının veya akrabalarının yanlarına göndermişlerdir. Bazı çocuklar Almanya ve Türkiye arasında mekik dokumak zorunda kalmışlardır. Bu nedenlerle, bu çocukların önemli bir kısmı, başta Alman okullarında olmak üzere, okulsal başarısızlığa uğramışlardır.

1973'te, Almanya'da okul yaşını doldurmuş, işe başlama yaşına gelmemiş gençlerle görüşme olanağı bulmuştum. Bazen de onların konuşmalarına kulak misafiri olmuştum. Genellikle anne-babaları işte olan bu gençler, sokakları mesken tutmuşlardı. Kahvelerde buluşan bu gençler, akşam hangi diskoya zorla nasıl gireceklerini; dün akşam diskoda nasıl kavgaya ettiklerini birbirlerine ballandıra ballandıra anlatıyorlardı. Ne okula ne de işe gitmeyen, içinde yaşamak zorunda oldukları topluma yabancı olan bu gençlerin bazıları, kaçınılmaz olarak suça yönelmişlerdi. Bu nedenle, Almanya'da çocuk suçluları arasında Türk çocuklarının oranı yüksek düzeye ulaşmıştı. Sözümlü ettiğimiz bu gençler daha sonra Almanya'daki ikinci kuşağı oluşturmuşlardır. Eğitim olanağı bulamayan ikinci kuşağın önemli bir kesimi, babaları gibi işçi olmuşlardır veya işsiz duruma düşmüşlerdir.

Yapmış olduğum gözlemler sonucu, göçmen işçi ailelerinin bazılarının parçalanmış aile haline geldiğini saptadım. Kimi zaman ailenin yarısı Almanya'da, diğer yarısı da Türkiye'de yaşamak zorunda kalmıştı. Bazı göçmen Türkler Almanya'da tek başlarına çalışmayı tercih etmişlerdir. Bunların başlangıçtaki düşünceleri; kısa zamanda para kazanıp, temelli Türkiye'ye geri dönmektir. Almanya'da kalma süresinin uzaması, bazen istenmeyen beraberlikleri doğurmuştur. Bu durum boşanmalara neden olmuştur. Bu olumsuz durumlar çocuklar ve gençler arasında bir çok psiko-sosyal sorunların doğmasına yol açmıştır.

Günümüzde birinci kuşağın bir bölümü emekli olduktan, bir bölümü de çalışma koşullarının çok ağır olması nedeniyle malûlen emekli konumuna düştükten sonra Türkiye'ye kesin dönüş yapmışlardır. Fakat çoğu zaman onların çocukları yani ikinci kuşak, Almanya'da kalmış, iş yaşamında babalarının yerini doldürmüşlerdir. Bu çerçevede, üçüncü kuşağa mensup gençlerin bir bölümü bazen Almanya'da anne babalarının yanında kalırken, bazen de Türkiye'de büyük anne ve babalarının yanına gelerek öğrenimlerini sürdürmeye çalışmışlardır.

Almanya'da yaşam deneyimi olanları üçe ayırabiliriz.

- 1-Anne-babaları Türkiye'ye kesin dönüş yapmış, Türkiye'de okuyan gençler,
- 2-Ailesinin yarısı Almanya'da, yarısı Türkiye'de olan gençler,
- 3-Ailesi Almanya'da bulunan, Almanya'da doğmuş, büyümüş ve orada öğrenimine devam eden gençler.

Anne-babaları Türkiye'ye kesin dönüş yapmış, öğrenimlerinin önemli bir bölümünü Türkiye'de gerçekleştirmiş olan gençler, Almanya'ya geri dönmek istememektedirler. Türkiye'de yaşamayı tercih etmektedirler. Bu gençler Almanya'daki sosyal düzeni, insana verilen önemi ve saygıyı dile getirmektedirler. Bu gençler özellikle Almanlar gibi kırmızı ışıkta durduklarını, yerlere çöp atmadıklarını ifade etmektedirler. Bu gençler, Almanya'da çok önemli kazanımlar elde etmelerine karşın, Türk olarak kalmayı ve tüm olumsuzluklara karşın Türkiye'de yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmektedirler.

Ailesinin yarısı Almanya'da yarısı da Türkiye'de olan Türkler, kararsız gurubu oluşturmaktadır. Onlara göre, Almanya gamsız bir toplumdur. Orada dinin, ahlakın, gelenek ve göreneklerin insanların üzerinde fazla bir etkisi yoktur. Herkes bir birey olarak kendi yaşamını yaşamaktadır. Almanya'da her türlü spor etkinliğine katılma olanağı vardır. Türkiye'ye gelince Almanya aranıyor. Oradaki sağlık olanakları, trafik düzeni, geleceğe yönelik güven duygusu özleniyor. Bu gençlerin söylediklerini onların ifadeleriyle dile getirmeye çalışalım:

Almanya'nın bu olanaklarına karşın, orada ikinci sınıf insan muamelesi görüyoruz. Türkiye'de bize 'Almanca' deyip alay ediyorlar. Bizi sürekli eleştirip, buranın Türkiye olduğunu hatırlatıyorlar. Ekonomik olarak durumumuz daha iyi olduğu için, bizden faydalanmak istiyorlar. Fakat dil ve kültür açısından bizi aşağı düzeyde görüyorlar. Kendimizi kukla gibi görüyoruz. İki ülke arasında durmaksızın gidip, geliyoruz. Bu durumdan sıkılıyoruz.

Almanya'da yaşamak çok zor. Almanlar çok disiplinliler. Orada bütün yaşamınız saat gibi olmalı. Almanya'da monoton bir yaşam hüküm sürüyor.

Türkiye'ye ilk geldiğimde kendimi hapisanedeymiş gibi hissettim. O günler hiç aklımdan çıkmıyor. Geldiğimde doğru dürüst Türkçe bilmiyordum.

Yaşam standartları yüksek olduğu için Almanya'da çalışmak isterim. Alman kültürünü edindiğimden orada zorluk çekmem.

Zihniyet olarak kendimi yarı Alman, yarı Türk hissediyorum. Önce Almanca düşünüyorum, sonra Türkçe konuşuyorum. Türkiye'de kendimi bazen yabancı gibi hissediyorum. Şu anda bu ikili zihniyetten kurtulamıyorum.

Bu ikinci grup gençler, Almanya ile ilişkilerini koparmamışlardır. Sürekli Almanya'ya gidip gelmektedirler. Türkiye'de yakın kız ve erkek arkadaşları varsa, bir Türkle evlenirlerse ve çevrelerinde yeni Türk dostlar edinebilirlerse Türkiye'de kalabilirler. Türkiye'de işsizlik ve gençler arasındaki geleceğe yönelik güvensizlik, bu grubun Almanya'ya gidip, oraya yerleşmelerine yol açabilir. Bu kesim içinde yer alanların çoğunun çifte vatandaşlığı bulunmaktadır. Bu nedenle Almanya'ya dönmeleri konusunda büyük sorunları olmaz.

Üçüncü grup, Almanya'da doğmuş, orada öğrenim görmüş, sadece tatillerde Türkiye'ye gelen gençlerden oluşmuştur. Bunlar kendilerini genellikle Alman olarak görmektedirler. Anavatanlarının Almanya olduğunu belirtmektedirler. Bu gençler tatil için bile, Türkiye'ye gelmek istememektedirler. Anne-babaları, bu gençleri en azından tatilde Türkiye'ye getirebilmek için, Antalya, Alanya, Bodrum gibi deniz kıyısında yer alan ve eğlence merkezleri bulunan tatil beldelerinde yazlık almaktadırlar. Türkiye'de tatil geçirmek konusunda kuşaklar arasında anlaşmazlıklar ve çatışmalar doğmaktadır. Birinci ve ikinci kuşakta yer alanlar, Türkiye'ye gelip akrabalarını, hemşehrilerini ve dostlarını ziyaret etmek istemektedirler. Almanya'da yaşadıkları yabancılik hissini, en azından tatilde akrabalarıyla yakın sosyal ilişkilere girerek unutmak istemektedirler;

geçici de olsa psikolojik doyuma ulaşma arzusunu taşımaktadırlar. Üçüncü kuşakta yer alan gençler ise, tatillerini anne-babalarının doğdukları köylerde, kasabalarda, akraba ve hemşehrileriyle geçirmek istememektedirler. Kimi zaman göçmen Türler, Türkiye'ye geldiklerinde birinci ve ikinci kuşak akrabalarının yanına giderken, üçüncü kuşak deniz kıyısındaki yazlıklarında kalmayı tercih etmektedirler. Her yıl Türkiye'ye gelmek zorunda olduklarını söyleyen gençler, tatil için İtalya, İspanya gibi farklı ülkelere gitmek istediklerini ifade etmektedirler.

Bu üçüncü kuşak Türklerin, eğitim, bilgi ve bilinç düzeyleri, anne-babalarına göre daha üst düzeyde bulunmaktadır. Bu gençler anne-babaları gibi el işi yapmak istememektedirler; daha iyi konutlarda oturmak; gelirlerini kaliteli bir yaşam sürdürmek için harcamak istemektedirler; anne-babaları gibi, para biriktirip bir gün Türkiye'ye geri dönmeyi hiç akıllarından geçirmemektedirler.

Üçüncü kuşakta yer alan, "*yitirilmiş kuşaklar*" olarak değerlendirilen gençler de bulunmaktadır. Almanya'da, iyi bir eğitim formasyonu alamamış, dolayısıyla da güvenli bir meslek edinememiş, işsiz konumda bir çok Türk genci de bulunmaktadır. Bu gençler, suçluluk tuzağının yemlerine kolayca takılmış veya takılabilecek adaylardır. Bunların Türkiye'ye gelme şansları da yoktur. Doğru dürüst Türkçe bilmeyen, Alman kültürünü ve zihniyetini içselleştirmiş bu üçüncü kuşak Türler için, Türkiye uzak, yabancı bir ülke haline gelmiştir.

Almanya'da Almanlaşmış üçüncü kuşak Türk gençleri, Almanya içinde yeni bir Almanya inşa ettiler. Dönercileriyle, köfte ve kebabçılarıyla farklı bir Almanya oluşturdular. Almanya ve Almanların tüm dirençlerine karşın, Türler Almanya'da doğmaya başlayan kültürel çeşitlilik içinde önemli bir parçayı oluşturmaya başladılar. Bu arada, bugüne dek kimsenin aklına gelmeyecek bir olay gerçekleşti. Almanlaşmış Türler oylarıyla siyasal iktidarda söz sahibi olmaya başladılar. Gerhard Schröder hükümetinin iktidarda kalmasına olanak sağladılar. Avrupa'daki üçüncü kuşak Türler, geriye dönmeyeceklerdir. Türkiye'deki Türler için, Avrupa Birliği içinde önemli bir ada oluşturacaklardır.

Kaynaklar

- Abadan, Nermin, Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1964.
- Dinçer, Mehmet, Yurt Dışı Deneyimi Olan Türk İşçi Çocuklarının Okul Başarılarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Etkenler, Doktora Tezi, İzmir, 1994.
- Minces, Juliette, Les Travailleurs Etrangers En France, Editions du Seuil, Paris, 1973.
- Özdemir, M. Çağatay, Almanya'dan Geri Dönen ve Üniversitelerde Öğrenim Gören Gençlerin Aileye İlişkin Tutumları, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1992
- Sayın, Önal, Les Travailleurs Immigrés Turcs en Europe, Doktora Tezi, Lille, Fransa, 1975.
- Von Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich, Almanya'daki Türler, Konrad Adenauer Vakfı Yayını, 2001.